

הרב יונה גולן

רב בנתניה
מכון אורייתא-נתניה

מנהג האושפיזין

אושפיזין – אורחים (בארמית) או בשם המלאה "אושפיזין עילאין קדישין" והם נשמות שבעת האבות: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, ודוד, אשר לפי הקבלה באים לבקר בימי חג הסוכות לסוכתו של יהודי, כל אחד ביום אחד מימי הסוכות, ולשם כך עושים ואומרים דברים אחדים בתוך הסוכה כדי לקדם את אלו האושפיזין. מנהג זה קיים בקהילות החסידיים וגם בקרב קהילות המזרח, ברם, הוא לא נזכר בשו"ע, לא במחבר ולא ברמ"א.

יסודו של המנהג

יסודו של המנהג הוא בזוהר הקדוש בפרשת אמור¹ וז"ל הזוהר: כי הא דרב המנונא סבא כד עייל לסוכה הווי חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר נזמין לאושפיזין, תיבו אושפיזין עילאין תיבו, תיבו אושפיזין מהימנותא תיבו ארים ידוי וחדי ואמר זכאה חולקנא, זכאה חולקיהון דישראל וכו' עיי"ש. והתרגום עפ"י הסולם הוא כדלקמן: רב המנונא סבא כשנכנס לסוכה היה שמח ועומד על פתח הסוכה מבפנים ואמר נזמן את האורחים, וערך השולחן ועמד על רגליו ומברך לישב בסוכה ואמר "בסוכות תשבו שבעת ימים" שבו אורחים העליונים, שבו, שבו אורחי האמונה שבו והרים ידיו ושמח ואמר אשרי חלקנו אשרי חלקם של ישראל שכתוב "כי חלק ה' עמו" וגו' והיה יושב. ועוד כתוב בזוהר הקדוש² – תאי חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא גדפא עליה מלעילא ואברהם וחמשה צדיקיא אחרנין שוין מדוריהון עמיה. ותרגומו ע"פ הסולם הוא כדלקמן: בוא וראה בשעה שאדם יושב במדור זה בסוכה שהוא צל האמונה, השכינה פורשת כנפיה עליו מלמעלה ואברהם וחמשה צדיקים אחרים עושים משכנם עמו. ועוד כתוב בזוהר הקדוש³ ישראל כשיוצאים מבתיהם ונכנסים לסוכה לשמו של הקב"ה זוכים שם ומקבלים פני השכינה וכל שבעת הרועים הנאמנים יורדים מגן עדן ובאים לסוכה ונעשים להם אושפיזין.

סדר האושפיזין

כתוב בזוהר – האושפיזין הם:⁴ אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד – כסדר תולדותם, וזה למנהג האשכנזים.⁵ ויש שמקדימים משה ואהרן ליוסף כמובא בכתבי האר"י ז"ל וזה למנהג החסידיים.⁶ המסורת המקובלת היא שכל שבעת האושפיזין יושבים עם כל ישראל בסוכותיהם בכל שבעת ימי החג, אלא שבכל יום אושפיזין אחר בא בראש כולם

1. זוהר פרשת אמור רע"ז דף ק'.
2. זוהר פרשת אמור רעו דף ק'.
3. זוהר פרשת פנחס רעיא מהימנא תת"א עמ' שכ"א. ועוד עיין זוהר פרשת אמור רפ"ט עמ' ק"ה.
4. זוהר שם.
5. ליקוטי מהרי"ח עיי"ש, סידור השל"ה הקדוש
6. ליקוטי מהרי"ח שם וע"ש הסבר לסדר החסידיים המשנים את הסדר הכרונולוגי. ועוד עיין בספר אוצר חיים מנהגי צאנז חג הסוכות עמ' רמ"ט ראיה מהדברי חיים למנהג החסידיים, קונטרס דבר יום ביומו היר"ל ע"י קהל מחזיקי הדת בעלזא, וכן המנהג בסידורי הספרדים.

כותר: מנהג האושפיזין מחבר: הרב יונה גולן

כתב עת: אורייתא יב, תשמ"ט, מהד' ב, קסב - קסד

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

ושאר האושפיזין באים עמו, למנהג החסידים ביום הראשון: אברהם אבינו נכנס ראשון ועמו יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד, ביום השני נכנס ראשון יצחק ועמו אברהם יעקב וכו', וכן על זה הדרך בשאר הימים.

לכן נהגו ישראל כשנכנסים לסוכה וקודם שיושבים לשולחן מזמינים את האושפיזין דרך כבוד ואומרים⁷ עולו אושפיזין עלאין קדישין, עולו אבהו עלאין קדישין למיתב בצילא דמהימנותא, וכו', לאחר מכן פונה הוא לאורח העיקרי הבא בראש כולם, לדוגמא – ביום הראשון אומר במטו מינך אברהם אושפיזי עילאי דיתבי עימי ועמך כל אושפיזי עילאי יצחק יעקב משה ואהרן יוסף ודוד – למנהג החסידים, או יוסף משה ואהרן למנהג האשכנזים, וכן על זה הדרך בשאר הימים.

ויש שמוסיפים לכל אחד ואחד מהשמות האלה שם תואר⁸ אברהם רחימא, יצחק עקידתא, יעקב שלימתא, משה רעיא מהימנא, אהרן כהנא קדישא, יוסף צדיקא, דוד מלכא משיחא.

מנהגי האושפיזין בקהילות ישראל

כתב בספר מועד לכל חי⁹ מהגאון ר' חיים פלאגי זצ"ל וז"ל יתקן כסא, ומעיל מפואר על גביו, לכבוד ז' אושפיזין מעין דוגמא לכסא של אליהו ביום המילה. וכתב בספר הזוהר¹⁰ דאי לא מתקנין ליה לא אתי, לפיכך זאת היתה לחרדים לדבר ה' להזמין כסא לז' אושפיזין קדישין עכ"ל, וכן המנהג אצל הספרדים¹¹ שמכינים כסא נאה בסוכה ופורסים עליו מפה יפה ומניחים עליו ספרים קדושים ואומרים זה הכסא של האושפיזין. וכן נהג הדברי חיים מצאנז כמובא בספר אוצר חיים מנהגי צאנז "שליד רבינו הדברי חיים הוצב כסא מיוחד עבור האושפיזין ובעת שנדחקו העולם סביב שלחנו היה מזהירם לכל ידחפו את האושפיזא".

ובספר מועד לכל חי¹² כתב שטוב להדליק ז' נרות בסוכה כנגד שבעה צדיקים. בחצרות החסידים נוהגים להתכנס בסוכה בכל יום מימי חוה"מ בלילה לערוך שולחן (טיש) ולומר דברי תורה ולדבר מגדולת וקדושת האושפיזין של אותו היום, בספר דברי חיים ושלום – מנהגי מונקטש להאדמו"ר ממונקטש מוהר"ר חיים אליעזר שפירא זצ"ל¹³ הובאו מנהגיו וצויין שם מנהגו בזמן ששח בדברי תורה על האושפיזין דיומא היה מנהג שאנשים ששמותם כל אחד משמות האושפיזין היו מעמידין יין לשלחנו הטהור כל אחד באושפיזין דיליה כגון: ביום הראשון מביאים אנשים ששמותם אברהם. וביום השני אנשים ששמותם יצחק ואף הוא היה מתכוון כנגד המברכים. ברכת הזימון כיבד לאיש אשר ישא עליו שמו של האושפיזא באותו יום. וכמנהג הזה נוהגים בעוד חצרות חסידים. בקרב חסידי צאנז¹⁴ נוהגים אנשים

7. סידור בית יעקב מעמדין עמ' שנ"ג, סידור אוצר התפלות, ספר של"ה הקדוש מס' סוכה עמוד השלום. סידור תפלה ישרה ברדיטשוב, סידור האר"י ז"ל.
8. סידור היעב"ץ עמ' שנ"ג, וכן המנהג אצל הספרדים, עיין כתר שם טוב עמ' ט"ו להרה"ג שם טוב גאגין זצ"ל ראב"ד ומו"ץ דק"ק ספרדים באנגליא.
9. סימן כ' סעיף ט', כף החיים סימן תרל"ט סעיף ח'. ועיין בכתר שם טוב עמ' י"ג טעם למנהג

- זה, והובא במנהגי צאנז עמ' רמ"ט.
10. זוהר פרשת לך לך דף צ"ג
11. כתר שם טוב עמ' ט"ז וכן נהגו בסוריא, טורקיא ומצרים, ומשם נתפשט בכל ערי אשכנז ופולין.
12. סימן כ' סעיף ז', מורה באצבע להחיד"א אות רכ"ט, שערי תשובה סימן תרכ"ה, כף החיים תרפ"ה סעיף ט'
13. נימוקי אור"ח בע"מ רפ"ט.
14. שמעתי מדומ"ץ דק"ק צאנז נתניא הרה"ג ח.י. שוורץ שליט"א

כותר: מנהג האושפיזין מחבר: הרב יונה גולן
כתב עת: אורייתא יב, תשמ"ט, מהד' ב, קסב - קסד

** נא לשמור על קדושת הגיליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

שמותם כאושפיוזין שמביאין קוג"ל כל אחד ביומו הוא וכ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א נוהג לחלקו למסובים, וכן ברכת הזימון נהג לכבד מישהו ששמו זהה לאושפיוזין של אותו היום.¹⁵ יש שתולין בסוכה שם האושפיוזין המוכן לכל יום לזכרון, או טבלא של שמות האושפיוזין עם היה רצון והברכות ונכון הוא¹⁶. בענף יוסף¹⁷ כתב וז"ל כל ירא שמים יראה שיהיה לו עני בכל יום ויום על שלחנו ויראה בעיניו כאילו הוא מהאבות הנ"ל שזימן אצלו ביומו ויתן לו מנה יפה. ובספר מועד לכל חי¹⁸ להגר"ח פלאגי זצ"ל עורר והוסיף דמאיך גיסא אם נמנע מלזמן עני אחר לשלחנו גדול עווננו מנשוא ומקללין אותו השבעה אושפיוזין עילאין קדישין, ואם אין לו, שישלח להם תבשיל ויאמר בעת הנתינה זה חלק מסעודתינו יהיה חלק האושפיוזין שיבואו לסוכתינו. ועוד כתב שם "בשביל שבעה אושפיוזין צריך לישב באימה ויראה בבושה וענווה ולא יכנס לתוכה גוי דאז בורחת ממנו הקדושה והשבעה אושפיוזין מקללין אותו", ויעו"ש פירוש על האושפיוזין על דרך המוסר, וגם בספר יסוד ושו"ש העבודה בענין רוממות מעלת זימון שבעת האושפיוזין הקדושים.

*

"שמחים ישראל באבות העולם (באושפיוזין) וכשם שישראל שמחים באורחיהם כן הם האושפיוזין שמחים בישראל בניהם שרואים אותם הולכים בעקבותיהם בעקבות הרועים, שאין שמחה גדולה לאב מבשעה שהוא רואה בניו הולכים בדרכיו. וצריך אדם לשמוח בכל יום ויום מימי הסוכות ויהיו פניו מאירות בשמחה שהוא שמח באושפיוזין אלו ששוהים עמו. וידוע שאבות העולם המה האושפיוזין הבאים לסוכה והנה הן אמת שבאים האבות מלובשין לתוך הסוכה וכמבואר בספרים הקדושים ומשום הכי מזמינים להם מקום אולם עיקר קדושת עבודתם ומדתם הוא שמאיר בסוכה והיינו שמבואר (בתנ"א ח"א פ כ"ה) שצריך כל אחד לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי..."¹⁹

15. ועיין בספר שפע חיים לכ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג שליט"א דברי תורה על כל האושפיוזין שאמר על שלחנו.
 16. כתר שם טוב עמ' ט"ו.
 17. המפרש בסידור אוצר התפלות.
 18. ע"מ רנ"ו סע"ק י'.
 19. ספר התודעה עמ' פ"ב.

כותר: מנהג האושפיוזין מחבר: הרב יונה גולן

כתב עת: אורייתא יב, תשמ"ט, מהד' ב, קסב - קסד

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**